

14. European Economy – 9/2009 – Sustainability Report – 2009 / European Commission. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – 160 p. – ISBN 978-92-79-11370-3.

15. Deficit Reduction: Lessons From Around the World. / Committee for a Responsible Federal Budget // Fiscal Roadmap Project. – 2009. – September. – 8 p.

16. Lilico A. Controlling Spending and Government Deficits: Lessons from History and International Experience. / A. Lilico, E. Holmes, H. Sameen. – London: Policy Exchange, 2009 – 121 p. – ISBN: 978-1-906097-60-8

17. Власов С.А. Обеспечение устойчивости государственных финансов в условиях антикризисного развития. Дис. Канд. Эконом. Наук: 08.00.10. – Саранск, 2010. – 156 с.

18. Побудовано автором згідно даних НБУ, Державної служби статистики України та Міжнародного валютного фонду.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.

УДК 331.5:330.3

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Хлівна І.В., к.е.н., доцент

Уманська філія ПВНЗ «Європейський університет»

У статті розглянуто методологічні підходи щодо оцінки та підвищення ефективності зайнятості населення сільських територій. Запропоновано шляхи підвищення ефективності зайнятості населення сільських територій.

The article considers the methodological approaches to assess and improve employment of rural areas. Ways of improving the efficiency of employment of rural areas.

Постановка проблеми. Економічне зростання створює передумови для збільшення зайнятості та доходів населення, підвищення продуктивності його праці. Однак об'єктивні нерівномірності виходу з кризи окремих галузей і підприємств, істотні відмінності у співвідношенні інтенсивних та екстенсивних чинників обумовлюють неминучі диспропорції національного ринку праці, різнонаправленість розвитку окремих його сегментів. У поєднанні з прорахунками політики ринку праці це спричинило низку актуальних проблем. Йдеться передусім про нестачу робочих місць та високу частку робочих місць з небезпечними умовами праці та низькими вимогами до якості робочої сили, що є результатом не лише низьких інвестицій, а насамперед нераціональної їхньої спрямованості, відсутності чіткої програми інвестиційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сучасного ринку праці в Україні присвячені праці українських вчених Юдіна В.А., Опаленко І.О., Владечак А.В., Строченко Н.І., Євсєєнко О., Транченко Л.В. [4], Дейнеко Л.В., Чечель О.М. Проблеми ринку праці і безробіття представляють роботи таких закордонних економістів як Бар Р., Карсон Р.Б., Кейнс Дж.М., Ламперт Х., Маркс К., Ойкен В., Сміт Р.С., Хайєк Ф., Хікс Дж.Р., Еренбергом Р.Дж.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз методологічних підходів щодо оцінки та підвищення ефективності зайнятості населення сільських територій й обґрунтування шляхів підвищення ефективності зайнятості населення сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під поняттям “сільські території” необхідно розуміти найважливішу частину народногосподарського

комплексу країни, що включає обжиту місцевість поза територією міст з її умовами та ресурсами, сільським населенням і різноманітними основними фондами на цих територіях. Це визначення має яскраво виражену просторову направленість, де сільські території розуміються саме як територія, з розміщеними на ній людьми, ресурсами, фондами. Якщо розглядати цю категорію з функціональної точки зору, яка ілюструє її мету і завдання, то сільські території – це взаємопов'язана єдність трьох сфер: соціальної, виробничої та екологічної. При цьому саме соціальна сфера села виступає пріоритетним критерієм розвитку сільських територій, адже саме задоволення різноманітних потреб людини (селянина) є метою такого розвитку [3, с. 26].

Часто як синоніми вживають категорії “село” та “сільські території”. Вони дійсно частково збігаються. Але крім сіл, як типу поселення, культурно-побутових, соціально-виробничих, іноді адміністративних осередків, сільські території включають: населення; сільськогосподарські та інші угіддя поза межами сільських поселень з розташованими на них виробничими об'єктами; органи самоврядування та громадські організації.

Прикметник “сільський” походить від староруського поняття “селище – заселене місце, де люди поселилися”. Пізніше, з розвитком і урбанізацією великих поселень викристалізувалося поняття міста, а за сільською місцевістю залишилося поняття заселених людьми площ землі зовні цих міст. По відношенню ж до міста ми ведемо мову тільки про територію. Поняття міської місцевості взагалі відсутнє. Поняття території, ми пов'язуємо в першу чергу з певними межами, ніж з якими-небудь іншими ознаками. Тому, хоча під сільською місцевістю і сільською територією ми маємо на увазі практично одне і те ж, все ж таки по аналогії з поняттям “міська територія” бачиться більш прийнятним застосування в офіційних матеріалах поняття “сільська територія” [1].

Тобто, на нашу думку, поняття “сільська місцевість” є більш абстрактним, загальним, таким, що підходить до визначення місцевості взагалі, а сільські території поняття більш конкретне, що вживається відносно певних районів, областей чи держав. Оскільки ми визначили розвиток соціальної сфери села пріоритетним критерієм розвитку сільських територій, то розглянемо детальніше і цю категорію, що дасть можливість глибше розкрити суть сільських територій. Категорія “соціальна сфера” широко використовується в науковій та господарській діяльності. Незважаючи на те, що активні наукові дослідження цієї сфери та обґрунтування терміну почались у 80-их роках минулого століття, ще й досі зустрічаються різні його трактування.

Але економічна наука все ж не стояла на місці. Цілий ряд теоретичних робіт, присвячених аналізу окремих аспектів розвитку соціальної сфери, в певній мірі не втратили своєї наукової цінності навіть сьогодні. Певний вклад в розвиток світової економічної думки внесли вчені Заходу. В наш час особливо значення для нас набувають ті дослідження, що присвячені вивченню проблем організації ринкового господарювання, державного регулювання економіки в умовах ринку. На цих напрямках у зарубіжних дослідників сьогодні є значно вагоміші, порівняно з нашою економічною думкою, досягнення. Це обумовлено тривалим періодом засилля в нашому суспільстві командно-адміністративної системи і насильного стримування розвитку товарно-грошових відносин.

Але незважаючи на великий вклад вітчизняних та західних вчених, навіть на сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення поняття “соціальна сфера”. Так само серед вчених сучасності характерним є відсутність єдиного погляду при визначенні категорії “соціальна сфера села”, часто різні автори визначають цим терміном не зовсім ідентичні поняття.

Тому в сучасних умовах, коли реформування традиційних для планової економіки форм господарювання фактично завершено, створені нові організаційно-виробничі структури, сформований приватний сектор товаровиробників, деякі характеристики соціальної сфери села та принципи її функціонування потребують додаткового вивчення. Виникла необхідність додаткових досліджень за такими напрямками: систематизація факторів, що впливають на розвиток сільської соціальної сфери; розробка заходів для сталого розвитку соціальної сфери села; вирішення проблем трудових відносин і підготовки кадрів; забезпечення відповідного рівня життя сільського населення; обґрунтування розвитку соціально-культурної та інженерної інфраструктури; вирішення демографічних та екологічних проблем.

Функції галузей соціальної інфраструктури різні. Одні з них задовольняють духовні потреби людей (освіта, наука, культура, охорона здоров'я, рекреація і т.д.), а інші – фізичні (торгівля і громадське харчування, побутове обслуговування). Саме тому соціальна інфраструктура має економічне і соціальне значення для розвитку суспільства. Економічне її значення виявляється у тому, що вона надає послуги, необхідні для відтворення робочої сили, зростання продуктивності її праці. Соціальна роль даної сфери полягає у підвищенні рівня і поліпшенні умов життя людей.

В останнє десятиліття держава взяла курс на розвиток великих аграрних формувань, що унеможливило виникнення нових талановитих господарів на селі. Цілком свідомо звужується фінансова допомога фермерству, згортається робота Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

Саме тому їхня чисельність протягом останніх десяти років зупинилася на рівні 40-42 тисяч, у той час як, наприклад, у Литві за цей період СФГ побільшало в чотири рази, сягнувши в 2010 році 110,4 тис. У вересні 2010 року розпорядженням Кабінету міністрів України скасовано затверджену попереднім урядом концепцію Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. На розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації протягом останніх двох років не виділено жодної копійки.

Така політика, на мою думку, призведе до подальшого занепаду сільських територій та зниження ефективності аграрного виробництва. В 2011 році на будівництво великих тваринницьких ферм було спрямовано 2,0 млрд. грн. державних коштів. У Вінницькій, Київській, Черкаській та інших областях розпочато спорудження молочних ферм, де загалом утримуватиметься 2,5-2,8 тис. корів.

Подібний комплекс на 500 голів було відкрито в січні 2012 року в селі Острійки Білоцерківського району Київської області. На підприємстві створено 25 робочих місць. На сьогодні цей комплекс із виробництва молока, розрахований на 1200 фуражних корів із річними показниками надою від корови 5753 л, найбільший у регіоні. Вартість комплексу - 16 млн. грн. Ще п'ять млн. грн. вкладено в закупівлю корів та нетелей. Комплекс оснащений сучасним обладнанням [2].

Цього року такі об'єкти планують відкрити в десяти різних районах Київщини, відтак поголів'я худоби в області має збільшитися на 25 тисяч (нині ця цифра становить 150 тис. гол.), тобто в середньому комплекси розраховані на 2,5-2,7 тисячі голів. Не будемо заперечувати в принципі проти доцільності розвитку таких структур на селі, якщо вони доведуть свою ефективність.

Але прості розрахунки показують: щоб річний надій на великій фермі сягнув 6-7 тис. літрів молока на корову потрібно 70-80 ц кормових одиниць. В умовах ризикованого землеробства, щоб забезпечити безперебійне надходження кормів та створити їх страхові запаси, треба мати близько двох га ріллі на корову або 5000-5600 га на ферму. При цьому середня відстань перевезень кормів становитиме 2,5-3 кілометри. На малих фермах відстань доставки кормів із поля у 3-4 рази коротша, ніж на великих. Малі ферми краще пристосовані до використання дешевих побічних, пожнивних та пасовищних кормів [2].

Не можна забувати, що великі господарські структури більше вразливі до різних катаклізмів. Наприклад, внаслідок раптового відімкнення електроенергії на молочному комплексі все поголів'я корів може залишитися недосеним, а на малій фермі це можна зробити вручну. Невелике фермерське господарство має ряд беззаперечних переваг перед великим завдяки своєму природному вмінню усувати зайві управлінські та технологічні ланки. Адже власник одноосібно може виконувати функції господаря, працівника і управлінця. Фермер сам планує свою роботу, ставить перед собою завдання, «контролює» їх виконання і в кінцевому підсумку відповідає за результат. Він керується правилом, згідно з яким все треба робити своєчасно, добросовісно і з мінімальними витратами. Невід'ємні риси господаря - практичність, поміркованість при ухваленні управлінських рішень, ощадливість, обережність, конкретність. Порівнюючи результати свого господарства з іншими, він може об'єктивно оцінити власні практичні дії, шукає внутрішні резерви для вдосконалення виробництва, добре усвідомлює, що причину багатьох невдач слід шукати в собі, а не в комусь. Це сприяє вихованню стійкого типу індивідуума з міцним життєвим стрижнем.

В сучасних умовах банкрутство або перепродаж великого підприємства може вилитись у трагедію для найманих працівників, їхніх сімей і всього села. Візьмемо для прикладу долю колишньої Морозівської бройлерної птахофабрики Баришівського району Київської області. До незалежності це було одне з найбільших підприємств-виробників м'яса птиці в Україні, яке застосовувало передові на той час технології вирощування молодняку. Фабрика працювала в замкненому циклі. Вона мала інкубаторний цех для виведення курчат, своє маточне стадо, забійний та утилізаційний цехи, мережу магазинів для реалізації своєї продукції. Негативний вплив на екологію був значно меншим у порівнянні з підприємствами молочно-м'ясного та свинарського типів. Разом із будівництвом фабрики виріс житловий комплекс на 340 квартир, із усією житлово-комунальною та соціальною інфраструктурою [4].

Під час реформування це державне підприємство перетворилося на акціонерне товариство, згодом збанкрутувало і було перепродане ліванській компанії. Нові господарі повністю відмовились від опіки над соціальною сферою, залишивши без опалення і гарячої води житлове містечко. Застосовуючи нові технології, підприємство швидко відновило виробничі потужності і протягом 12

років забезпечувало роботою понад 800 чоловік, було головним фінансовим донором районного та сільського бюджетів. В найуспішніші роки його продуктивність сягала 25 тис. тонн, що становило четверту частину виробництва курячого м'яса в області. І от у 2010 році компанія раптово згорнула виробництво, звільнила весь персонал. Шок від цієї події був певною мірою пом'якшений близькістю села до столиці, де більшість працівників фабрики знайшла роботу, але значна частина селян все одно потрапила до категорії незайнятих. Сьогодні кинуте напризволяще підприємство погано охороняється, розкрадається. На місцеву сільраду повністю лягли комунальні проблеми, які раніше на паритетних умовах вона ділила з підприємством. Занепала соціальна сфера.

Досвід останніх років показав, що сімейний фермерський бізнес значно стійкіший перед різними економічними негараздами. А якщо ферма й збанкрутує, то для села це не стане трагедією. Отож за сукупністю таких факторів, як економічна ефективність, соціальна стабільність, екологічна безпека, ставлення до свого історично освоєного довкілля та поселенської мережі, гармонія стосунків людини з природою, стійкість до виживання в умовах різних катаклізмів, перевага безумовно на боці фермерських господарств.

Розрахунки доводять, що за отими 2 млрд. гривень, витраченими на будівництво великих комплексів, можна було б на 100% забезпечити матеріально-технічними засобами понад 2 тисячі фермерських молочних господарств, на 60 тис. корів, із повним оборотом стада. До речі, в країнах Західної Європи на фермах утримується в середньому по 22-25 корів. Фермерські господарства, що займаються тваринництвом, рівномірно розташовані на території країни і є невід'ємною складовою сільського ландшафту. Їх із повним правом можна вважати головною структурою поселенської мережі. Але варто зазначити, що повноцінне функціонування фермерських господарств буде неможливе без організації ними відповідних кооперативних структур, які візьмуть на себе виконання обтяжливих господарських функцій. Тобто кооперація має бути вічним супутником всіх типів селянських господарств. А СФГ і СОКи повинні, на мою думку, стати основою нової моделі української сільської поселенської мережі.

Висновки. Хоча рівень заселеності сільської місцевості в Україні сьогодні практично дорівнює європейському, її якісний склад інший. Якщо в європейських селах уже давно сформовано громади, які наділені широкими повноваженнями, то переважна більшість сільських жителів України не може реалізуватися як господарі і особистості. Тому сільські громади в Україні відродяться лише тоді, коли їхню більшість становитимуть самодостатні власники.

Наприклад, на сільгоспугіддях мого села може розміститися 62 фермерських господарства середньою площею 45 га, в яких працюватиме 310-350 селян. Якщо взяти до уваги пенсіонерів, дітей, а також працівників інших сфер, зокрема обслуговуючої кооперації, то середнє українське село повинно мати 600-700 жителів. За такої поселенської моделі сільська територія позбудеться таких явищ, як безробіття, пияцтво, депресія, міграція до міста, бо тут проживатимуть активні, свідомі господарі, які сформуують повноцінну громаду, здатну утримувати соціальну сферу та розв'язувати свої злободенні проблеми. А для того, щоб утвердилася нова, українська, модель сільської території, держава має переорієнтувати свою аграрну політику на розвиток фермерських та особистих селянських господарств.

Література:

1. Баутин В.М. Устойчивое развитие сельских территорий: сущность, термины и понятия [Электронный ресурс] / В.М. Баутин, В.В.Козлов // Агротурнал Московского государственного агроинженерного университета. – 2006. – № 4. – Режим доступа: <http://agromagazine.msau.ru/index.php/-4/46-2008-03-20-13-00-1/106lr.html>.

2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Онищенко О.М. Концептуальні проблеми майбутнього українського села і селянства / О.М. Онищенко, В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 24-29.

4. Транченко Л. В. Формування та регулювання ринку праці на селі: теорія, методологія, практика: (Монографія) / Л. В. Транченко. – Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2012. – 586 с.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.

УДК 330.338

ДО ПОЛІПШЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ МОНІТОРИНГУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Царук Н. Г., здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Визначено концептуальні підходи до побудови інформаційного забезпечення моніторингу ринку сільськогосподарської продукції.

Certainly conceptual going near the construction of the informative providing of monitoring of market of agricultural produce.

Постановка проблеми. В умовах розбудови інформаційного суспільства зростає роль інформації у всіх сферах життєдіяльності людини. Проте обліково-інформаційне забезпечення в Україні не є досконалим. Зокрема, система обліково-інформаційного забезпечення моніторингу ринку агропродовольчої продукції має суттєві недоліки, які негативно впливають на своєчасність і обґрунтованість управлінських рішень. На ринку сьогодні спостерігається незбалансованість попиту і пропозиції окремих видів продукції, істотною є відсутність або недостатність інформації, адекватної потребам суб'єктів ринку та ін. У зв'язку із цим, система інформаційно-аналітичного забезпечення потребує вдосконалення як в цілому, так і всіх її структурних підсистем.

За даними Державної служби статистики України, у структурі виробництва валової продукції сільського господарства за 2010 рік частка сільськогосподарських підприємств становила лише 45%. Решта виробництва сільськогосподарської продукції припала на господарства населення, що пояснюється інституціональною схильністю населення України до власного виробництва продуктів харчування.

Останніми роками намітилася стійка тенденція до зростання частки сільськогосподарських підприємств у виробництві агропродовольчої продукції. Певний внесок до стійкості такої тенденції додає зростання у 2008-2011 роках кількості агрохолдингових формувань. Як правило, це вертикально-інтегровані підприємства (виробництво, переробка й торгівля), які через дочірні сільськогосподарські підприємства орендують 30 тис. га і більше сільськогосподарських угідь. Разом із тим, частка господарств населення у виробництві основних видів